

Fylkesmannen i Hedmark

HEDMARK
FYLKESKOMMUNE

SKOGSELSKAPET
HEDMARK

Elgbeite på gran

Taksering i Stange og Våler kommuner 2013

Sammendrag

I et historisk perspektiv har elgstammen i Norge, og i Hedmark, aldri vært høyere enn de siste 30 årene. Viltforvaltningen skal være bærekraftig. En balanse mellom viltets næringsbehov og tilbudet av naturlig fôr er en målsetting.

Beiting og beiteskader av elg er et kjent problem. Det er primært furuforyngelser som er utsatt, og mye er skrevet og gjort omkring emnet. I de tradisjonelle beitetakstene har ikke beiting på gran blitt vektlagt. Beiting på gran er allikevel taksert og beskrevet i noen rapporter. Det blir oftest konkludert med at elgen spiser veldig lite gran, og at beiting ikke er noe problem. Dette til tross har det kommet flere uavhengige meldinger om beiting og beiteskader på gran i Hedmark de senere årene. Også i andre deler av landet har man gjort tilsvarende observasjoner.

Initiativet til prosjektet *Elgbeite på gran* kom fra grunneierhold i Våler kommune. Prosjektet er gjennomført i samarbeid mellom Hedmark fylkeskommune, Skogselskapet i Hedmark og Fylkesmannen i Hedmark, landbruksavdelingen. Prosjektets formål var å avdekke skadeomfang på gran, forårsaket av hjortevilt, i Stange og Våler kommuner. Det var også et mål å avdekke hvem som er skadegjørere og når på året beitingen skjer. Taksten ble gjennomført som en prøveflatetakst på 27 bestand i Stange og 30 bestand i Våler, alle granbestand i hkl. 2.

Det er sannsynlig at det er elg som er skadegjørere i vårt registreringsområde. Det er ikke registrert møkk av hjort. Ved oppfølging av et bestand i februar 2014 fant vi ferske beiteskader forårsaket av elg (spor i snø).

Av totalt 2934 registrerte granplanter mellom 0,5 og 3 meter ble det funnet beiteskade i form av toppbeite eller sideskuddbeite på 31,9 % (tabell 1). I Stange kommune ble det bare unntaksvis registrert sideskuddbeite uten at toppskudd også var beitet en eller flere ganger. I Våler kommune forekom sideskuddbeite alene mer hyppig, men oftest sammen med toppskuddbeite. Dette betyr at andel registrerte granplanter med potensiell stammeskade som følge av beiting vil være mellom 25 og 30 % i de takserte bestandene.

Beiting av toppskudd kan gi store tap ved fremtidig avvirkning og/eller store merkostnader for å «reparere» bestandet. Skadeprosent for toppbeiting ligger over 20 % i begge kommuner. Med et treantall som i mange bestand ligger under anbefalingene er dette alvorlig. Det er lite som tilsier at beiting av sideskudd har store negative konsekvenser.

Datamateriale i denne undersøkelsen er for lite til å kunne trekke absolutte slutninger, men undersøkelsen har påvist at gran i registreringsområdet er hardt beitet. Gran bør tas inn i registreringene under fremtidige beitetaksninger for å følge utviklingen.

Vi mener det er viktig å se på elgstammens utvikling over tid. Antagelig ser man ikke fullt ut konsekvensene av den store elgstammen enda. Granbeiting kan være et resultat av dette. Vi mener at skadeomfanget som er dokumentert i prosjektet, sammen med økende antall meldinger om beiting på gran, tilsier at temaet må følges opp videre.

Takstmetode

Taksten ble gjennomført som en prøveflatetakst på 27 bestand i Stange og 30 bestand i Våler, alle granbestand i hkl. 2. Bestandene ble valgt ut ved hjelp av skogbruksplandata, flybilder og lokalkunnskap. En god geografisk fordeling ble vektlagt. Om lag 30 prøveflater ble lagt ut etter bestemt forband i hvert bestand. Hver prøveplate hadde en radius på 1,99 m, dvs. et areal på 12,5 m².

Takstresultat

Av totalt 2934 registrerte granplanter mellom 0,5 og 3 meter ble det funnet beiteskade i form av toppbeite eller sideskuddbeite på 31,9 % (tabell 1). I Stange kommune ble det bare unntaksvis registrert sideskuddbeite uten at toppskudd også var beitet en eller flere ganger. I Våler kommune forekom sideskuddbeite alene mer hyppig, men oftest sammen med toppskuddbeite. Dette betyr at andel registrerte granplanter med potensiell stammeskade som følge av beiting vil være mellom 25 og 30 % i de takserte bestand. Som det fremkommer av tabellen ble det registrert toppskuddbeite siste år på drøyt 8 % av registrerte granplanter. For toppskuddbeite tidligere år (akkumulert) er tallet 17 % for Stange og 20 % for Våler. Det er registrert noe høyere andel beitede planter i Våler enn i Stange kommune. Særlig gjelder dette beiting av sideskudd.

Tabell 1: Oversikt over totalt antall gran, prosentvis andel beiting av ulike kategorier og totalt beite på gran, for hele takstområdet og fordelt på kommune.

	Hele takstområdet	Stange kommune (27 bestand)	Våler kommune (30 bestand)
Antall gran	2 934	1 174	1 760
Andel gran med beitet topp siste år	8,1 %	8,0 %	8,2 %
Andel gran med beitet topp tidligere år	18,5 %	17,0 %	20,1 %
Andel gran med beitet sideskudd	22,6 %	16,5 %	28,7 %
Total andel skadde gran	31,9 %	25,2 %	38,6 %

Konsekvenser av beiting på gran

For å få et bilde av beitingen over tid ble også tidligere års beiting registrert. Ved toppskuddbeiting reagerer grana ofte med å sette flere nye topper. Dette gir ofte alvorlige virkesfeil, som krok på stammen og/eller gankvist. Skaden kan også resultere i at flere sideskudd konkurrerer om å ta tetposisjonen. Har man et tilstrekkelig antall uskadde trær kan skadde trær fjernes ved ungsogpleie. Klipping av uønskede topper kan redusere fremtidige økonomiske tap, men ved store skader er dette tidkrevende og dyrt. Konsekvensen av toppskuddbeiting kan bli at rotstokken går fra framtidig sagtømmer til massevirkekvalitet. At elgen beiter sideskudd betyr antagelig lite for både tilvekst og kvalitet på fremtidsskogen.

Aktuelle tiltak for å redusere skader av elgbeiting på gran

- Høy utgangstetthet på foryngelsen gir større mulighet til å fjerne skadde trær ved ungskogpleie. Det øker også den totale tilgangen på tilgjengelig beite.
- Ved ungskogpleie skal treslagene rogn, osp, selje, bjørk og furu i tilgjengelig elgbeitehøyde spares, såfremt de ikke er til hinder for grana.
- Sen ungskogpleie i utsatte områder. Det ble observert gjentakende beiting over flere år i mange av bestandene. Tidlig avstandsregulering gjør bestandet mer sårbart for beiting da utvalget blir mindre.
- Reparasjonsklipping i skadde bestand. Skadde trær kan ofte repareres viss det blir gjort innen 2-3 år etter at skaden oppsto.
- Reduksjon av elgstammen. Selv med en lav elgstamme kan man få beiteskader. Enkeltindivider eller noen få dyr kan gjøre stor skade lokalt. Sannsynligheten for skader over store områder vil reduseres ved en lavere elgstamme.

Veien videre

Datamateriale i denne undersøkelsen er for lite til å kunne trekke absolutte slutninger, men undersøkelsen har påvist at gran i registreringsområdet er hardt beitet, sannsynligvis av elg. Det er toppskuddbeiting som forårsaker store skader. En ny registrering av kun siste års toppskuddbeiting kan gi indikasjoner på utviklingen i beiteomfanget. Det bør gjøres større undersøkelser omkring elgbeiting på gran for å finne ut mer om omfanget og årsaken til elgens tilsynelatende endring i matvaner.

Omfattende topp- og sideskuddbeiting, april 2014. Foto: Bent Roger Hegg

Fullstendig rapport finnes på:

www.fylkesmannen.no/Hedmark/FMLA-rapporter